

Internationell handel på rättvisa villkor

---

1 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om en internationell handel på rättvisa villkor där handeln är underställd FN:s olika sociala, arbetsrättsliga och miljömässiga konventioner, en handel som bidrar till att minska klyftorna i världen och som främjar en verkligt hållbar global utveckling.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om Doha-rundan och att Sverige i förhandlingar tar hänsyn till de fattigare ländernas villkor som måste uppfyllas.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att Sverige ska verka för reformer av Världshandelorganisationen (WTO).
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om EU:s nya handelsstrategi "Global Europe – competing in the world" och att Sverige i EU verkar för att strategin återtas och omformas.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om EU:s bilaterala avtal och att Sverige verkar inom EU för en generösare hållning i pågående förhandlingar.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att Sverige bör Ekonomiska Partnerskaps-Avtal (EPA) inom ramen för Cotonou-avtalet.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om avtalsförhandlingar med ASEAN-länderna (Association of southeast Asian Nations), Sydkorea och Indien, samt med Andinska gemenskapen.

8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att Sverige inom FN driver frågorna om företags ansvar för mänskliga rättigheter och hållbar utveckling.
9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om Rättvisemärkt och hur Sverige bör agera för att stödja Rättvisemärkt.
10. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att sätt mål för den offentliga sektorns upphandling av varor som lever upp till kriterier enligt Rättvisemärkningen.

2 Internationell handel på rättvisa villkor

Internationell handel innebär stora möjligheter till utveckling för alla länder. Handel ökar kontakter mellan olika kulturer. Mer handel för generellt med sig bland annat mer investeringar, stärkt konkurrenskraft och bättre levnadsstandard. Tätare handelskontakter bidrar också till tekniköverföring från rika till fattiga länder – inte minst viktigt idag för att klara klimatförändringarna.

För fattiga länder är handel en viktig del i deras utvecklingsstrategier. Att dessa länder lyckas med sina handelspolitiska reformer är viktigt också för det internationella samfundet som helhet av en rad skäl. Bättre handelsutbyte är en grundbult i fattiga länders strävan för att nå millenniemålen¹, minskade klyftor skapar stabilitet och bidrar därigenom bland annat till att minska ofrivilliga migrationsströmmar och till att minska risken för konflikter. Minskad fattigdom i världen innebär även ökade ekonomiska utvecklingsmöjligheter för hela den globala ekonomin.

Samtidigt är det ingen naturlag att ökad handel leder till mer välstånd. Afrikas andel av världshandeln var förra året 0,3 procent. Dessutom har andelen de senaste åren sjunkit. Ändå har kontinentens länder en större del av sin ekonomi baserad på handel än vad exempelvis OECD-länderna (Organisationen för ekonomisk utveckling och samarbete) har. Exporten som del av den nationella BNP låg på 30-35 procent i Afrika söder om Sahara mot bara ca 25 procent i OECD-länderna. Afrikas problem är inte att man handlar för lite, utan att ländernas ekonomier totalt är så små att någon ekonomisk tillväxt och ökat välstånd inte tar fart².

---

¹ FN:s mål att bl.a. svälten i världen ska ha halverats till år 2015.

² Forum Syd: WTO-uppdatering 060713, med siffror från UNDP.

Ökad handel innebär dock också oftast stora påfrestningar på samhällen och miljön. Med industrialisering följer stora folkomflyttningar från landsbygd till städer. När gamla näringar får sämre villkor, eller avvecklas helt, leder det till fattigdom bland dem som fortfarande får sitt uppehälle ur desamma, med ökade klyftor som följd. Ökad industriproduktion är än så länge liktydigt med ökad miljöförstöring och ökad råvaru-användning.

Utvecklingen av den internationella handeln påverkar också kvinnor och män på olika sätt. Kvinnor bär upp en mycket stor del av det globala jordbruket, inte minst i de fattigare länderna. Då rika länders subventionerade jordbruksprodukter dumpar priserna på inhemska jordbruksvaror påverkar det i synnerhet många kvinnor negativt, vilket leder till en sämre ekonomi för hela den inhemska befolkningen. Även den snabbt växande globala industriproduktionen bärs till stor del upp av kvinnor. Dåliga arbetsvillkor, i till exempel textilindustrin, slår också framför allt mot kvinnor.

Det är därför positivt att man på Utrikesdepartementets enhet för industriell handel sedan flera år tillbaka har ett jämställdhetsperspektiv i alla ärenden som hanteras av de olika handläggarna, såväl när det gäller WTO, initiativet Globalt Ansvar, bilaterala och regionala frågor samt när det gäller att särskilt uppmärksamma tjänstesektorn då många kvinnor arbetar i denna.

Miljöpartiet de Gröna vill verka för en internationell handel på rättvisa villkor. En handel som är underställd FN:s olika sociala, arbetsrättsliga och miljömässiga konventioner, en handel som bidrar till att minska klyftorna i världen, som främjar en verkligt hållbar global utveckling och där både kvinnor och män får del av ekonomisk utveckling. Med de stora skillnaderna i världen av idag i minnet har vi lång väg kvar innan vi kan se en internationell handel med sådana karaktärsdrag.

För att nå dit är det av fundamental vikt att vi i den rika världen har en generös hållning gentemot fattiga länder och deras särskilda behov av politiskt manöverutrymme under tiden som de bygger upp sina ekonomier. En och samma ekonomiska modell fungerar inte överallt och under processen att hitta den rätta modellen för just sitt land, behöver fattiga länders regeringar kunna agera snabbt ifall det uppstår negativa effekter av att de öppnar upp sina hemmamarknader för internationell konkurrens. Bilaterala och multilaterala avtal riskerar minska detta nödvändiga manöverutrymme.

Alla marknader omgärdas av tullar, regler, subventioner och andra styrmedel. Denna mix av styrmedel skiljer sig från marknad till marknad. I grunden är den betingad av ideologiska ställningstaganden samt gynnar eller missgynnar olika aktörer på

marknaden, beroende på hur mixen ser ut. Exempelvis gynnas idag jordbruksföretag inom EU, på bekostnad av kanske kunskapsintensiva tjänsteföretag som skulle kunna växa fram ifall mer av EU:s budget gick till forskning istället för till ohållbara jordbrukssubventioner som missgynnar fattiga länder.

Detsamma gäller den internationella handelspolitiken; genom denna strävar olika intressen efter att skaffa sig så gynnsamma förutsättningar som möjligt på den globala marknaden. I dagens internationella regelverk, som upprätthålls av världshandelsorganisationen WTO, gynnas exempelvis rika länders läkemedelsföretag av patentreglerna medan fattiga länders bönder missgynnas av tulleskalering³ med mera i avtalet kring handel med jordbruksprodukter.

Rika länder har en mångfald av åtgärder att välja bland för att styra sina marknader, där tullar oftast spelar en underordnad roll. Fattiga länder däremot har ofta varken ekonomisk eller institutionell kapacitet att använda i-ländernas många olika instrument. Tullar är därför i många fall viktiga, både för intäkter till staten och för att ha kontroll över hemmamarknaden. Skillnaderna i möjligheter att dra nytta av handel understryks ytterligare genom alla andra faktorer som gör förutsättningarna också mellan utvecklingsländer så olika; utbredning av hiv/aids, kunskapsnivå inom befolkningen, landets naturtillgångar, om det har egen hamn eller inte, etc. För makthavarna i dessa länder gäller det att väga potentialen i en internationell handel mot konkurrensen från i-länders starka företag och riskerna att utsättas för den internationella marknadens fluktuationer.

De tidigare fattiga länder som lyckats dra fördel av den internationella marknaden har gjort detta genom att öppna upp hemmamarknaden för internationell konkurrens steg för steg i en noggrant avvägd process, där effekter av reformer hanterats innan man gått vidare. Med andra ord har de haft tillräckligt politiskt manöverutrymme att öppna upp marknaden i sin egen takt och på sitt eget sätt.

Så en avgörande faktor för om handel ska bli en gynnsam del i fattiga länders utvecklingsstrategier eller inte är därför graden av politiskt manöverutrymme som de internationella handelsregelverken erbjuder. Rättvisa handelsregler innebär, med dagens stora skillnader mellan rika och fattiga, olika regler för olika länder.

I Sverige ska handelspolitiken orienteras efter riktlinjerna i *Politik för Global Utveckling* som antogs av Riksdagen i december 2003. Det innebär att den ska bidra till

---

³ Tulleskalering innebär att länder tillåts ha högre tullar på en förädlad vara, exempelvis rostat kaffe, än på en oförädlad, råkaffe.

en rättvis och hållbar global utveckling, samt präglas av dels ett rättighetsperspektiv, dels de fattigas perspektiv. Detta innebär vidare att *”fattiga människors behov, intressen och förutsättningar skall vara en utgångspunkt i strävandena mot en rättvis och hållbar utveckling.”*

Trenden såväl i Sverige som inom EU går dock åt motsatt håll. Den strategi, ”Global Europe – competing in the world”, som EU-kommissionen antog hösten 2006 innebär mycket större fokus än tidigare på att unionen ska behålla och helst öka sin egen konkurrenskraft.

Denna aggressiva linje för egna nya marknadstillträden som EU nu driver, och som såväl den förra som den nuvarande regeringen i allt väsentligt ställer sig bakom, är allt annat än den generösa hållning fattiga länder borde bemötas med. Politiken behöver ställas på huvudet och förändringar behövs inom en rad områden.

2.1 WTO

I november 2001 startade världshandelsorganisationen WTO en ny och brett omfattande förhandlingsrunda på sitt ministermöte i Qatars huvudstad Doha. Doharundan skulle bli en ”utvecklingsrunda” där fattiga länders prioriterade frågor kom högst på dagordningen. I verkligheten har det blivit tvärtom. Rika länders benägenhet att istället driva sina egna offensiva intressen gjorde att det påföljande ministermötet, i mexikanska Cancun, liksom flera toppmöten inom WTO, havererade.

De ständiga misslyckandena i Doharundan visar på bristerna i den här sortens brett upplagda förhandlingsrundor. Tiden för dessa måste nu vara förbi. Så länge dåvarande GATT (General Agreement on Tariffs and Trade)⁴ dominerades av västländer med någorlunda likartade ekonomier, var breda rundor möjliga. Men i dagens WTO, med en majoritet av fattiga länder eller länder i som genomgår industrialisering, passar upplägget illa. Ett välfungerande multilateralt handelssystem måste vara mycket mer flexibelt och lyhört för särskilda länders specifika situation än det nuvarande, där västvärldens ekonomiska system förutsätts fungera väl i andra delar av världen också.

Doharundan skulle ha varit avslutad 2005. Det starka motståndet från fattiga länder att än en gång få ett avtal som ger dem mindre än de rika länderna (den tidigare Uruguay-rundan anses av många mest ha gynnat rika länder) har gjort att förhandlingarna dragit ut på tiden. Rika länder har tvingats avföra många av sina

---

⁴ Multilateralt handelsavtal som slöts 1948 och som föregick WTO.

prioriterade frågor från agendan. Men trots det har analyser från såväl Världsbanken⁵, UNCTAD (United Nations Conference on Trade and Development)⁶ och FAO (Food and Agricultural Organisation)⁷ som Carnegie Endowment for International Peace⁸ och Research and Information System for Developing Countries (RIS)⁹ visat att utfallet av det som legat på bordet ändå i första hand skulle gynna rika länder. Vissa analyser säger till och med att afrikanska länder skulle kunna komma att missgynnas mer av en uppgörelse i Doharundan jämfört med den situation de befinner sig i idag.

En uppgörelse i rundan som gynnar de fattiga och som utifrån mandatet från Doha ska kunna kallas välbalanserat, måste innehålla:

- en överenskommelse inom jordbruksavtalet i enlighet med vad länderna i gruppen G33¹⁰ krävt kring ”särskilda produkter” (möjlighet för dem att undanta ett antal produkter från tullsänkningar) och en ”särskild särkerhetsmekanism” (möjlighet att införa skyddstullar ifall kraftig ökad import plötsligt skulle hota det inhemska jordbruket).
- sänkta tullar i rika länder på jordbruksprodukter i sådan grad att det ger fattiga länder reellt marknadstillträde.
- så stora sänkningar av jordbrukssubventioner i rika länder att subventionernas faktiska påverkan på marknaderna minskar¹¹.

---

⁵ “Agriculture Trade Reform and the Doha Development Agenda,” Anderson, Kym and William Martin et al. (eds), Världsbanken, 2005.

⁶ “Now What? Searching for a Solution to the WTO Industrial Tariff Negotiations.” De Cordoba, Santiago Fernandez and David Vanzetti, UNCTAD, 2005.

⁷ “Towards Appropriate Agricultural Trade Policy For Low Income Developing Countries”, FAO Trade Policy Technical Notes on Issues Related to the WTO Negotiations on Agriculture. No. 14, FAO 2005

⁸ “Winners and Losers: Impact of the Doha Round on Developing Countries.” Sandra Polaski, Carnegie Endowment for Peace, March 2006.

⁹ Relevance of ‘Policy Space’ for Development: Implications for Multilateral Trade Negotiations: (RIS Discussion Paper 120, april 2007) och “The Doha Round’s Development Impacts: Shrinking Gains and Real Costs.” RIS Policy Brief #19, by Timothy A. Wise and Kevin P. Gallagher, November 2005.

¹⁰ G33 är en grupp utvecklingsländer med speciella krav på att få skydda vissa produkter inom jordbruksområdet.

¹¹ Orättvis konkurrens av subventionerade jordbruksprodukter från rika länder på deras egna hemmarknader är det största problemet för fattiga länders jordbrukssektorer. De förslag till sänkningar av subventionerna som EU och USA lagt handlar om bundna nivåer, d.v.s. tillåten högstnivå. De faktiska subventionsnivåerna ligger långt därunder.

- sänkningar av industritullar som återspeglar det som sägs i mandatet från Doha, d.v.s. att fattiga länder inte ska avkrävas lika stora sänkningar som rika länder.
- en generös hållning inom tjänstehandelsavtalet (GATS) från EU gentemot flera fattiga länders krav på större arbetskraftsinvandring till EU.
- att EU avstår från krav på marknadstillträde inom sektorer som vi själva betecknar som offentlig sektor, inklusive vattendistribution.
- en överenskommelse om förstärkt skydd för ”traditionell kunskap”, i enlighet med Brasiliens med fleras förslag, inom avtalet för patent och annan immaterialrätt (TRIP:s).
- ett uttalat stöd till länder som vill använda tillåtna mekanismer för tvångslicensiering av läkemedel.
- en slutsats inom diskussionen kring WTO:s relation till internationella miljöavtal som innebär att miljöavtalen tydligt är överordnad handelsreglerna.

En lång rad enskilda organisationer krävde under våren 2007 att Doharundan bör dödförklaras för att reformprocessen ska kunna starta redan nu. Från olika håll har också krav förts fram att avveckla WTO helt och hållet. Vi i miljöpartiet vill värna multilateralismen, men låsningarna inom Doharundan eroderar förtroendet för en organisation vars legitimitet redan från början varit starkt ifrågasatt, inte minst av civilsamhällesorganisationer i Syd. Oavsett om Doharundan slutförs under hösten 2007 eller inte måste därför WTO reformeras. Ju förr den processen kan komma igång dess bättre.

Flera olika aspekter måste beaktas i en sådan process, bland andra:

- WTO:s förhållande till andra internationella regelverk, speciellt FN:s miljökonventioner, måste bli tydligare. Människans fortsatta liv på jorden är beroende av ekosystem i balans. Handel däremot är bara ett verktyg för att nå välstånd. Det måste därför stå otvivelaktigt klart att miljökonventionerna är överordnade handelsavtalen. WTO bör fördjupa samarbetet med organ som ILO (International Labour Organisation) och UNCTAD för att arbetsrättsliga hänsyn och utvecklingsdimensionen i avtalen ska stärkas.
- Bristen på demokrati och transparens inom WTO är omvittnad. Ska organisationens legitimitet förbättras måste många procedurfrågor förbättras till exempel genom mer protokollförda möten och tydligare principer för hur ordföranden i förhandlingsdelegationer väljs. Fattiga länders kapacitet att delta i förhandlingar måste stärkas. Den fond inom WTO som inrättats för detta syfte, liksom initiativet Aid for Trade, är välkomna steg på vägen. Mer behöver dock

göras och för att insatserna ska bli verkningsfulla måste de ske på de fattiga ländernas villkor.

- Tvistlösningsmekanismen inom WTO är idag den internationella ”domstol” som har de kraftigaste sanktionsmöjligheterna inom det internationella samfundet. Men beroende av hur mekanismen är utformad, är det i praktiken bara rika länder som effektivt kan utnyttja den. Flera förslag som har förts fram för att reformera domstolen, bland annat att fattigare länder skulle kunna föra grupptalan gentemot rikare länder eller att domstolen skulle kunna utdöma bötesstraff, skulle göra olika länder mer lika inför lagen.
- Epoken med brett upplagda förhandlingsrundor där medlemsländerna till slut måste välja att acceptera eller avböja hela förhandlingspaketet, måste med Doharundan vara över. Antalet medlemsländer och de stora skillnaderna dem emellan gör de breda rundorna ineffektiva. Erfarenheter från tidigare rundor visar också att det i första hand är de redan rika länderna som tjänat mest på dem. Kontinuerliga men separata förhandlingar inom vart och ett förhandlingsområde skulle ge en flexibilitet som bättre stämmer mot dagens snabbt föränderliga verklighet än de breda rundorna.
- Systemet med att kategorisera länder i i-länder, u-länder och minst utvecklade länder för att avgöra graden av särbehandling måste förändras. Organisationen Institute for Agriculture and Trade Policy (IATP) har här presenterat intressanta tankar. Deras förslag om ett ”Dynamic and responsive trading system” tar sin utgångspunkt i att olika länder har alltför vitt skilda förutsättningar, befinner sig i så olika utvecklingsstadier och har så skilda behov att det är omöjligt att skapa regelverk som i grund och botten ska gälla lika för alla. Särbehandlingsreglerna i det nuvarande regelverket är ju tänkta som undantag under en tillfällig implementeringsperiod. Istället föreslår IATP att det skapas en uppsättning kategorier, bland annat:
  - Produktberoende, det vill säga i vilken grad landet är beroende av handel med en eller några få produkter.
  - Marknadsberoende, det vill säga i vilken grad landet är beroende av en eller ett par länder för sin handel, eller en mix av många länder.
  - Begränsningar av råvaruförsörjning med mera för industrin.
  - Kapacitet att stå emot valutakriser.

Sedan skapas särbehandlingsregler för var och en av kategorierna. Dessa särbehandlingsregler skulle möta medlemsländernas faktiska situation och behov, och det skulle vara lättare för länder att i olika utvecklingsfaser gå in i och ut ur olika särbehandlingskategorier.

2.2 EU i världen

Hösten 2006 föreslog EU:s handelskommissionär, Peter Mandelson, en omfattande generell strategi för att öka unionens konkurrenskraft och för hur unionens externa handelsrelationer ska utformas framgent. Strategin, kallad Global Europe – competing in the world¹², antogs utan större diskussion av EU-kommissionen. Vi i miljöpartiet anser att strategin är problematisk på flera områden. När det gäller handel, speciellt:

- att man övergett det dubbla syftet – ökat marknadstillträde för EU och utvecklingsmöjligheter för fattiga länder – till förmån för ensidigt egna nya marknadstillträden.
- att man i bilaterala avtal vill driva igenom nya frågor som avtal om investeringar, offentlig upphandling och konkurrensregler, något som fattiga länder kraftigt motsatt sig i WTO.
- att man vill förbjuda handelspartners att ha exporttullar på råvaror.

Strategin bör därför återtas och omformas så att den istället tar sin främsta utgångspunkt i mindre gynnade handelspartners situation och behov.

2.3 EU:s bilaterala avtal

I frånvaron av framsteg inom Doharundan har trenden mot allt fler bilaterala och regionala handelsavtal tagit fart. För fattiga länder innebär förhandlingar om bilaterala avtal en större frihet och mer kontroll över förhandlingsprocessen än multilaterala avtal. Samtidigt försvinner möjligheten att tillsammans med andra länder stärka sin position gentemot en ekonomiskt starkare motpart. En stark hemmamarknad och regional integrering ger för de flesta fattiga länder en mer solid grund att stå på än att huvudsakligen förlita sig på de rent globala marknadskrafterna.

EU bör i sina bilaterala och interregionala avtalsförhandlingar prioritera att understödja sådana processer, framför att driva sina egna krav på ökat marknadstillträde. En sådan inställning gynnar en långsiktig hållbar utveckling, och är därför i det långa

---

¹² <http://trade.ec.europa.eu/doclib/html/130376.htm>

loppet gynnsam också för EU:s medlemsländer. Tyvärr är tendensen inom EU-kommissionen snarare den motsatta. Därför måste Sverige verka inom EU för en generösare hållning i pågående förhandlingar. Det gäller i synnerhet:

2.3.1 Ekonomiska Partnerskaps-Avtal (EPA) inom ramen för Cotonou-avtalet

Förhandlingarna syftar till att anpassa EU:s avtal med sina kolonier i Afrika, Västindien och Stilla havet (AVS-länderna) till WTO:s regler. Analyser visar dock att EU:s krav går mycket längre än vad som krävs för att anpassa de här avtalen till WTO:s regelverk, och är i en del fall rent utvecklingsfientliga. Så till exempel anges i ett uttalande från 80 kyrkliga och enskilda organisationer, från såväl EU som AVS-länder, att en grupp världsledande experter på immaterialrätt anser att EU:s krav vad gäller intellektuell äganderätt skulle hämma snarare än främja social och ekonomisk utveckling i AVS-länderna.

Under hösten 2007 pressar EU på för att förhandlingarna måste klaras av före 31 december 2007, den deadline som WTO har satt. Men liksom deadlines har missats inom WTO:s förhandlingar är inte heller denna huggen i sten. Det finns möjligheter att förlänga förhandlingarna och EU borde som en omedelbar åtgärd medge detta liksom att tillkännage att man inte kommer att höja tullar gentemot sina förhandlingspartners efter 1 januari 2008, ifall ett avtal inte är på plats då. Detta för att ge tid till mer genomgripande analys av effekter av det som ligger på bordet.

Vidare bör EU sluta insistera på likvärdiga motprestationer vad gäller marknadstillträde för varor och tjänster, liksom att nya frågor om offentlig upphandling, konkurrensregler och investeringsregler ska inkluderas i avtalen. EU bör inte heller ställa högre krav kring patent och annan immaterialrätt än vad man kommit överens om i WTO:s motsvarande avtal (TRIP:s).

Samtidigt måste EU deklarerera att man inte avbryter biståndsinsatser ifall dead line 1 januari 2007 inte kan hållas.

2.3.2 Avtalsförhandlingar med ASEAN-länder, Sydkorea och Indien, samt med Andinska gemenskapen (CAN)

I april 2007 antog Europeiska rådet mandat för förhandlingar om handelsavtal med ASEAN-länder, Sydkorea och Indien, samt associeringsavtal, inkluderande handel, med den Andinska Gemenskapen (CAN). Kommande avtal har förstås potential att gynna utvecklingen – såväl i dessa länder som i EU. Men om avtalen ska bidra till långsiktigt hållbar utveckling och en rättvisare fördelning av välståndet på jorden, krävs att EU

inser sitt ansvar som ekonomisk stormakt i förhållande till dessa länder och inte snävt driver frågor för att gynna sin egen ekonomiska tillväxt.

För att förankra handelsavtalen i en bredare samhällslig utvecklingskontext måste civilsamhällets organisationer inkluderas i förhandlingarna från början. Detta gäller inte minst organisationer som företräder ursprungsbefolkningar.

EU måste i förhandlingarna ta stor hänsyn till de regionala integrationsprocesser som pågår såväl i Sydostasien som i Latinamerika. Kommande avtal får inte hindra eller störa dessa processer.

Ökad industriell aktivitet har historiskt oftast varit liktydigt med miljöförstörelse och utrotning av djur- och växtarter. Den andinska regionen innehåller de mest artrika områdena i hela världen. Det är ett grundläggande krav att alla avtal nu under förhandling utformas på så sätt att de stödjer ekonomisk utveckling i samklang med miljöhänsyn och i full överensstämmelse med åtaganden inom FN:s olika miljökonventioner.

Kampen om råvaror i världen hårdnar. Sett ur ett snävt och kortsiktig eurocentristiskt perspektiv är det mot den bakgrunden begripligt att EU-kommissionen vill säkra råvaruflöden till den egna industrin genom att i avtal begränsa handelspartnerns möjligheter att med tullar reglera exporten av råvaror. Men sådana tullar hämmar länders möjligheter att skydda natur och minskar det nödvändiga politiska manövertrymme för dem att driva utvecklingsstrategier. EU måste därför avstå från krav på exporttullar.

Regler kring immaterialrätt är sällan utvecklingsfrämjande för fattiga länder. I de fall immaterialrättsregler inkluderas i avtalen ska dessa inte gå utöver åtaganden partnerländerna gjort inom samma område i WTO. Avtal om patentskydd ska innehålla klausuler som skyddar dem som innehar en "ursprunglig kunskap" i enlighet med FN:s Konvention om biologisk mångfald.

Med tullars minskade betydelse för rika länder, riktas deras fokus i förhandlingar om handelsavtal mot s.k. icke-tariffära handelshinder ("non tariff barriers"). Regelverk som omgärdar handel ska förstås vara så enkla och entydiga som möjligt. Men diskussionen kring icke-tariffära handelshinder blir problematisk när den tangerar suveräna staters rätt att reglera inom sitt territorium. Klausuler kring icke-tariffära handelshinder måste därför utformas så att de inte står i strid med ländernas rätt och möjlighet att införa och upprätthålla nationella regleringar kring miljö, socialskydd, arbetsrätt, etc.

EU kan ge ett stort bidrag till partnerländerna genom att hjälpa dem att utveckla effektiva konkurrensregler. Men för att passa deras egna utvecklingsstrategier, måste länderna själva bestämma hur omfattande dessa ska vara och i vilken takt de ska införas.

Offentlig upphandling och möjligheter att styra investeringsflöden är kraftfulla verktyg för att driva utveckling. Därför har en lång rad fattiga länder liksom enskilda organisationer motsatt sig att WTO inför gemensamma avtal kring dessa områden, vilket skulle minska det politiska handlingsutrymmet inom dessa områden. EU måste respektera detta också i sina nu startade bilaterala förhandlingar.

Ekonomisk tillväxt inom tjänstesektorn, på råvaru- och tillverkningsindustrins bekostnad, är generellt miljövänligt för ett samhälle. Ökad tjänstehandel kan därför ge lovande utvecklingsmöjligheter. Men för att denna inte ska ha negativ inverkan på länders satsningar för att utjämna sociala klyftor, förbättra tillgången till hälsovård, utbildning med mera för alla, krävs att sådana offentliga sektorer lämnas utanför handelsavtal som rör tjänstehandel.

EU:s system för hållbarhetsanalyser av handelsregler (Trade Sustainability Impact Studies) ger möjlighet att inför, och under, förhandlingar få fördjupad kunskap om effekter av föreslagna åtgärder. Detta instrument bör utnyttjas till fullo under förhandlingarna.

2.4 Företagsansvar

De senaste decenniernas globalisering har lett till stora välståndsökningar men samtidigt har många enskilda staters relativa styrkeposition gentemot stora internationella företag försvagats. Många stater har idag problem med att upprätthålla lag och ordning inom sina territorier. Allt fler fall av brott mot mänskliga rättigheter (MR) där företag är inblandade rapporteras. Behovet blir allt större av globala regelverk som bättre skyddar samhällen och enskilda individer mot brott mot mänskliga rättigheter och miljöförstöring i samband med företags verksamhet.

Fler och fler människor har också under senare år efterfrågat större ansvarstagande från de stora företagen. Antalet olika privata initiativ från enskilda företag, intresseorganisationer, branschorganisationer och mellanstatliga organisationer har exploderat. Våldigt många stora företag har idag någon form av policy för hur de ska hantera MR och miljöfrågor i sin internationella verksamhet. Knappast något större konsumentnära företag kan idag hävda att mänskliga rättigheter och miljö ligger utanför deras ansvarsområde.

Trots privata initiativ från många företag, olika former av ”mjuka regler” så som OECD:s riktlinjer för multinationella företag och ILO:s trepartsdeklaration om multinationella företag och mänskliga rättigheter saknas dock fortfarande möjligheter att hålla företag ansvariga för brott mot mänskliga rättigheter och miljöförstöring. Ett juridiskt globalt regelverk saknas och de sanktionsmöjligheter som finns inom ramen för enskilda länders lagstiftning är små. Det konsumenttryck som många företag inom detaljhandeln upplever fungerar betydligt sämre för icke konsumentnära företag där handeln sker mellan olika företag.

För att råda bot på dagens globala regleringsvakuum har FN tillsatt en speciell representant med uppdrag att utreda och komma med förslag kring hur företags efterlevnad av mänskliga rättigheter kan förbättras. Den nuvarande ”Special Representative of the Secretary-General” John Ruggie, som ersatt en tidigare utredare, har presenterat delar av sitt uppdrag i en rapport¹³. I rapporten konstateras att det finns en klar grund för att företag har ett ansvar för mänskliga rättigheter samt att många länder under den nuvarande formen av globalisering inte klarar av att skydda medborgarna mot företags brott mot mänskliga rättigheter. Misslyckandet att upprätthålla grundläggande sociala strukturer så som de mänskliga rättigheterna inom världsekonomin hotar också den samma genom att underblåsa tendenser till protektionism, isolationism och xenofobi.

Miljöpartiet menar att det är av största vikt att den process som pågår inom FN:s kommission för mänskliga rättigheter får fortsätta och ges det politiska stöd som den behöver. Sverige bör därför aktivt engagera sig både inom FN-systemet och genom EU för att understöda en utveckling där företagens ansvar för mänskliga rättigheter förtydligas och där möjligheterna till ansvarsutkrävande och skadestånds- och eller straffansvar förtydligas. Utan starkt politiskt tryck i denna fråga från medlemsländerna kommer frågan inte att kunna lösas.

Under tiden bör också arbetet i Sverige med dessa frågor förstärkas. Det initiativ – Globalt ansvar - som startades av förra regeringen under utrikesdepartementet är inte tillräckligt. Trots att flera år gått har fortfarande bara sexton företag anslutit sig till initiativet. Samtidigt har regeringen fått kritik för att till och med deras egna företag inte har tillräckliga rutiner och kunskap för att hantera frågor om mänskliga rättigheter och

---

¹³ ”Business and Human Rights: Mapping International Standards of Responsibility and Accountability for Corporate Acts”. United Nations 9 February 2007 A/HRC/4/035.

miljö¹⁴. Regeringen måste omedelbart agera för att svenska statliga företag avkrävs MR-policys och rutiner för kontroll och uppföljning av dem samma.

Mänskliga rättigheter och miljöfrågor måste också kopplas tydligare till andra politikområden så som föreskrivs inom ramen för Politik för Global utveckling. Staten bör i alla sina ekonomiska relationer med omvärlden arbeta för respekt för mänskliga rättigheter och hållbar utveckling. I statliga och kommunala upphandlingskontrakt som rör varor och tjänster från andra länder bör det vara självklart att kräva respekt för mänskliga rättigheter och internationellt erkänd arbetsrätt i kontrakten. Även statliga exportkrediter och andra stöd bör kopplas till bra, mätbara och uppföljningsbara rutiner och policys för efterlevnad av internationellt erkända mänskliga rättigheter.

2.5 Rättvisemärkning

Som komplement till den vanliga handeln finns idag olika handelssystem som försöker kompensera för de skevheter som finns i den internationella handeln. Rättvisemärkningen utgör grunden för de största initiativ som finns på området. Fem miljoner producenter i fattiga länder drar idag nytta av rättvisemärkning. Allt fler konsumenter här hemma blir medvetna om systemet och ställer krav på andra företag att följa efter det goda exemplet.

Miljöpartiet ser positivt på att allt fler företag nu anammar ett synsätt där man inkluderar ansvar för sociala och miljömässiga konsekvenser av sina produkter. När rättvisemärkta produkter tar marknadsandelar av icke-märkta produkter skapar det ett tryck på marknaden som gör att goda produktionsvillkor blir en konkurrensfråga. Detta driver hela marknaden mot bättre produktionsvillkor och mer rimliga avtalsvillkor.

Miljöpartiet anser att rättvisemärktsystemet har många fördelar och att det har en viktig roll som drivkraft för att förändra hela marknaden mot bättre villkor. Många människor är idag också engagerade i att öka konsumtionen av rättvisemärkt. I flera kommuner har enskilda tillsammans med organisationer drivit igenom att Rättvisemärktkriterier ska användas i upphandlingen. Vi anser att hela den offentliga sektorn bör ta intryck av detta arbete och att ett mål bör sättas av regeringen för hur stor del av den offentliga konsumtionen som ska vara rättvisemärkt.

Sverige kan också göra en rad åtgärder för att stärka rättvisemärkningssystemet:

---

¹⁴ Amnesty Business Group. State Owned Companies and Risk of Human Rights Violations.

- Främja etiska kriterier i offentlig upphandling i Sverige. Allt fler kommuner ställer idag krav motsvarande hela eller delar av de kriterier som gäller för rättvisemärkt. Miljöpartiet menar att detta bör uppmuntras och stödjas och att motsvarande kriterier bör användas även i den statliga upphandlingen.
- Det statliga stödet till Rättvisemärkt ska vara kvar.
- Verka via EU för att villkor inom Aid for Trade, som nu förhandlas i WTO, gynnar kriterierna för rättvisemärkt.
- Verka för att EU sätter upp mål för upphandling med sociala krav i enlighet med rättvisemärktkriterierna eller motsvarande för sin egen upphandling.
- Verka för att EU sprider kunskap och erfarenhet till medlemsländerna om de bästa metoderna för att upphandla med sociala krav i enlighet med rättvisemärktkriterier.
- Verkar för policys och regelverk främja transparens mellan olika märknings-system och företagens egna initiativ inom området så att konsumenterna kan göra upplysta val när de ska välja produkter och tjänster.

Rättvisemärkning och miljömärkning visar att det går att ha en internationell handel med respekt för miljö och mänskliga rättigheter. Miljöpartiets vision är att de krav som rättvisemärkt ställer idag på sikt blir en självklar basnivå för all handel. Det är en utveckling som på sikt medför utveckling och fördelar för alla människor på jorden.

Stockholm den 18 september 2007

Peter Eriksson (mp)

Bodil Ceballos (mp)

Max Andersson (mp)

Gunvor G Ericson (mp)

Mikael Johansson (mp)

Helena Leander (mp)

Karla López (mp)

Mats Pertoft (mp)

Peter Rådberg (mp)

Mikaela Valtersson (mp)

Per Bolund (mp)

Tina Ehn (mp)

Ulf Holm (mp)

Mehmet Kaplan (mp)

Jan Lindholm (mp)

Thomas Nihlén (mp)

Esabelle Reshdouni (mp)

Karin Svensson Smith (mp)

Christopher Ödmann (mp)